

До речі, відомий сучасний філософ А. Селіванов у своїй праці *«Развитие объектов. Наука управления будущим»* (2016) із цього приводу зазначає: «Сучасна конкуренція за майбутнє — це конкуренція нової якості, яка уявляє собою триєдність конкуренції а) за позиціонування сучасного у майбутньому, б) за позиціонування майбутнього у сучасному; б) за позиціонування майбутнього конкретних об'єктів у майбутньому засобами самого майбутнього (с. 124). Поза активним та новим інтенсивним освоєнням майбутнього осмисленим науково-забезпеченим комплексним підходом до будівництва майбутнього, спрямованого виділення ресурсів для освоєння майбутнього людство приречене на зникнення навіть за умови збереження достатніх умов життя на планеті Земля» [3, с. 124; 844].

Література

1. Аллингем, Майкл. Теория выбора: краткое введение / Майкл Аллингем; пер. с англ. Н. В. Шиловой; под науч. ред. М.И. Левина и В.П. Бусыгина. — М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2017. — 176 с.
2. Сакс Д. Цена цивилизации / Пер. с англ. А. Калинина; под ред. В. Ю. Григорьевой. — М.: Издательство Института Гайдара, 2012. — 352 с.
3. Селиванов А. Развитие объектов. Наука управления будущим / А. Селиванов. — М.: ООО «ТД Алгоритм», 2016. — 848 с.

УДК 340.342

Москаленко О.М.,

доктор екон. наук, професор,
професор кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЇ 4.0

Як зазначав М. Фрідмен у праці *«Методологія позитивної економічної науки»*, *«Фундаментальна посилка науки полягає у тому, що видимість оманлива і що існують такі способи аналізу, інтерпретації або організації даних, які виявляють, що непов'язані й відмінні на перший погляд явища суть прояви більш фундаментальної та відносно простої структури»* [5, 43.] .

Оця *«оманлива видимість»*, *«простота»* проблем повсякденного суспільного життя, яку переважна більшість політиків і суб'єктів економічної діяльності сприймає за сутність явищ, процесів, тенденцій, будуючи на основі таких поверхневих, «перек-

ручених форм» дійсності певні політичні, економічні, соціальні концепції та моделі економічної політики, і породжує постійно зростаючу потребу в адекватній вимогам часу економічній теорії, отже й у новій парадигмі дослідження та сприйняття світу, що постійно змінюється.

Зокрема, трансформація ціннісних орієнтирів руху сучасної економіки має бути теоретично обґрунтована та спрямована на поглиблення рівня узгодженості інтересів ключових суб'єктів економічного життя (як у межах національних, так і регіональних, у глобальному господарському полі), рівня розвитку працівника, рівня реалізації потреб суспільства у культурі, духовності, етичних нормах, надто у сфері інтелектуальної праці та бізнесу в інтелектуальній сфері. Саме вони формують ту чи іншу якість системи ціннісних орієнтирів економіки, індивіда та суспільства в цілому, визначають їх людиноцентричну або трансгуманістичну спрямованість.

За цих умов, поза розумінням діалектики закономірностей еволюції системи мотивації до інтелектуальної праці, трудової етики у процесі трансформації економічних і соціальних систем у полі регіональних і загальнолюдської цивілізації, практично неможливо визначитися, як із віддаленими, так, навіть, і з найближчими тенденціями щодо формування парадигми та моделей ефективного використання інтелектуального потенціалу найманих працівників, підприємців, успішного функціонування національних держав і наднаціональних інститутів у полі четвертої промислової революції та глобалізованого суспільства.

Водночас слід зауважити, що інерція парадигмального мислення, затягування процесу переоцінки реальної парадигмальної ефективності теорії, на засадах якої визначаються закономірності, тенденції та напрями економічного і соціального розвитку суспільства в умовах динамічної глобалізації та четвертої промислової революції, а саме неолібералізму, так само небезпечні, як і інерція кейнсіанства, некейнсіанства у боротьбі наукових шкіл у попередній період. Така інерція у науковому співтоваристві фактично закриває шлях для формування ефективної економічної та соціальної політики розвитку в епоху глобалізму на єдиних гуманістичних засадах і принципах.

Ключовими серед цих принципів є, нашу думку, 1) формування економіки випереджаючого, отже інноваційного, розвитку; 2) використання такого типу розвитку з метою забезпечення умов і потреб саморозвитку людини та суспільства; 3) забезпечення умов для самовідтворення світової екологічної системи; 4) створення реальних механізмів для забезпечення не лише принципу ринкової, але й

соціальної справедливості, про яку деякі економісти — теоретики кажуть, що її не існує в природі економічних і соціальних відносин. У зв'язку з цим, доречно, мабуть, буде нагадати, що ще Шарль де Голь, видатний політик ХХ ст., сформулював принципи парадигми економічної політики розвитку для Європи, які в умовах глобалізації економіки на засадах четвертої проринкової революції мають стати, як ми вважаємо, визначальними: *по-перше*, він розглядав прогрес як суспільне надбання. Зокрема, виступаючи перед німецькою молоддю у 1962 р. політик висунув гасло: прогрес у Європі для всіх! Економічний прогрес, вважав Ш. де Голь, не повинен дістатися лише небагатьом. *По-друге*, стверджував лідер Франції, суспільству необхідна соціально сильна Європа.

Водночас, основу парадигми досліджень економічної поведінки індивіда в межах предметного поля неолібералізму, мейнстріму, складають принципи, що забезпечують виявлення найбільш раціональних форм та інструментів такої поведінки у господарській діяльності з позицій отримання найбільшої вигоди. Основу цих принципів, на думку сучасних критиків неолібералізму, складають відповідні ціннісні орієнтири, зокрема такі як: «неконтрольований ринок» є єдиним способом вираження «власних егоїстичних інтересів»; «державна має бути маленькою»; «фінансові спекуляції — це благо; нерівність — також благо; людство у природному стані уявляє собою жменьку нещадних індивідів, які конкурують між собою». Але «Головний посил неолібералізму», вважають цитовані автори, полягає у тому, що «йому немає альтернативи» [3, с. 10].

Така парадигмальна спрямованість неолібералізму почала вказувати, та й сьогодні визначає, парадигмальні засади економічної політики провідних держав світу, які, в умовах стрімкої глобалізації, розповсюджуються та сприймаються політиками більшості країн. На жаль, сьогодні (2019 р.) деякі представники команди нового президента України почали активно пропагувати ідеї лібертаріанства яке один із провідних сучасних теоретиків Джеффри Сакс назвав «екстремістською філософією». «Згідно цієї філософії, підкреслює вчений, відомої як *лібертаріанство*, індивіди 1) «не несуть абсолютно ніякої відповідальності перед суспільством, окрім обов'язку поважати свободу та власність інших членів суспільства»; 2) «в Америці повинна царювати не соціальна відповідальність, а сили вільного ринку та добровільні приватні угоди»; 3) «Податки слід звести до мінімуму», оскільки «оподаткування майже не відрізняється від домогань з боку держави». Як заявляє Джеффри Сакс, «Лібертаріанці прагнуть позбавити багатих усякої соціальної відповідальності перед рештою суспільс-

тва». Водночас, упевнений учений, «Досвід та моральна традиція свідчать про те, що свобода хоча й важлива, однак не єдина цінність», а «коли лібертаріанці оголошують ідею соціальної справедливості ще однією непотрібною поміхою, вони відкривають дорогу жадібності. Та необмежена жадібність, робить принциповий висновок Дж. Сакс, яка нині бушує в Америці, веде не до справжньої свободи, а до корпоративної злочинності та шахрайства, не до демократії, а до політики, яка переслідує особливі, вузькі інтереси. Ця необмежена жадібність веде не до процвітання, а до стагнації доходів більшості населення та до небаченого збагачення дуже вузької групи осіб, які знаходяться на вершині суспільної піраміди» [4, с. 53; 54; 55; 55–56].

Мабуть, нашим молодим політикам слід спочатку ґрунтовно ознайомитись із світовою теорією та практикою, у тому разі й ролі лібертаріанства у створенні та поглибленні економічних і соціальних суперечностей у сучасному суспільстві, а вже потім вирішувати — чи доцільно вголос говорити про прихильність до цієї одіозної політизованої концепції. Адже країна ще навіть не почала одужувати від моделі лібертаріанства по українськи, яка діяла у 2014–2019 р.р..

Серед інших причин парадоксу невідповідності між зростанням реальних можливостей економіки та динамікою зростання соціальної нерівності, соціальної несправедливості вже у XXI ст. дослідники називають такі як: глобалізація; технологічні зміни (у тому числі в сфері інформаційних і комунікаційних технологій); зростання сектору фінансових послуг; зміна норм оплати праці; падіння ролі профспілок; згорання політики перерозподілу доходів за допомогою системи податків і трансфертів; [1, с. 148; 6]. Деякі з названих причин зростання нерівності, такі, наприклад, як технологічні зміни та глобалізація, в усякому випадку на даному історичному етапі їх розгортання, викликають ширий подив, адже вони мають бути, як ми вважаємо, сприятливим чинником скорочення соціальної нерівності та соціальної несправедливості створюючи нове поле можливостей і для окремих країн і для людини через зростання потреби в інтелектуальному виробництві та в інтелектуальній праці, у продукції аграрного сектору тощо. Отже, відносити їх до причин посилення таких форм суперечностей означає, на наше переконання, визнання несправедливості самого соціально — економічного устрою, як в межах окремих країн, так і в межах усього глобалізованого суспільства.

Слід зазначити, що саме утилітарний, суто економічний підхід до пошуку шляхів розв'язання проблем, які стають нагальними,

як для бідних, так і для багатих країн планети (у чому й полягає обмеженість неолібералізму, як основи для формування сучасної парадигми досліджень економічної науки та парадигми сучасної економічної політики) викликав до життя процес реактулізації сучасної політичної економії, яка при аналізі соціально-економічних проблем і суперечностей глобалізованого світу пропонує якісно нову парадигму основними засадничими принципами якої є: *по-перше*, розкриття на категоріальному, концептуальному, інституціональному та міждисциплінарному рівнях основних принципів і законів руху економічних систем, національних та глобальної економік (у певних суспільно-інституційних формах їх прояву), і, *по-друге*, визначення природи ключових чинників, які формують уяву окремого індивіда — суб'єкта економічних відносин, науковця, суспільства, щодо розуміння природи субстанціональних основ діалектики руху господарських систем, зокрема, гуманістичної парадигми у філософських підходах до визначення принципів взаємодії, взаємовпливів суспільства та економіки, особливо сучасного суспільства та сучасної ринкової економіки [2, с. 36–37]. Основу такої гуманістичної парадигми дослідження і складають, як ми вважаємо, об'єктивно доцентрові принципи її ціннісної орієнтації — інтелектуалізація, моральність, духовність, відповідальність, соціалізованість суб'єктів економічного та суспільного життя, націленість на забезпечення оптимальності у співвідношенні ринкової та соціальної справедливості на мікро та макрорівнях тощо.

Література

1. Аткинсон, Энтони Б. Неравенство: как с ним быть? / Энтони Б. Аткинсон; пер. с англ. О. Левченко; под науч. ред. М. Добряковой. — М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. — 536 с.
2. Зайцев Ю. К., Москаленко О. М.. Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : у 2 кн. — Книга 1. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії: монографія / Ю. К. Зайцев, О. М. Москаленко. — Київ, КНЕУ, 2018. — 397 с.
3. Мейсон, Пол. Посткапитализм: путеводитель по нашему будущему. — М.: Ад Маргинем Пресс, 2016. — 416 с.
4. Сакс Д. Цена цивилизации / Пер. с англ. А. Калинина; под ред. В. Ю. Григорьевой. — М.: Издательство Института Гайдара, 2012. — 352 с.
5. Фридмен Милтон. Методология политической экономической науки // THESIS, 1994, вып. 4. — С. 20–52.
6. Штрик, В. Купленное время. Отстроченный кризис демократического капитализма. Цикл лекций в рамках Франкфуртских чтений памяти Адорно [Текст] / пер. с нем. И. Женина; под науч. ред. М. Добряковой; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики» — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. — 280 с.